

„Przestępczość ekonomiczna jako główny kierunek rozwoju zorganizowanych grup przestępczych. Czy jesteśmy na to gotowi?”

I. Wprowadzenie

Przestępczość gospodarcza z punktu widzenia przepisów prawa to pojęcie związane z grupą przepisów karnych zawartych w Rozdziałach XXXVI i XXXVII Kodeksu Karnego oraz w ponad 60 innych ustawach regulujących obrót gospodarczy¹. W obecnych czasach jest ono coraz częściej zamiennie stosowane z pojęciem przestępczości ekonomicznej. O przestępczości gospodarczej najczęściej mówimy w sytuacjach przestępstw związanych z obrotem gospodarczym, których skutki dotyczą przeważnie tylko konkretnych podmiotów. Zagadnienie przestępczości ekonomicznej wydaje się dotyczyć przestępczości, której skutki odczuwalne są nie tylko w sferze rynku gospodarczego, ale również w sferze fiskalnej i społecznej. Nie bez znaczenia jest tutaj wysokość ewentualnie powstałych strat, które są w stanie zachwiać płynnością nie tylko jednego przedsiębiorstwa, ale np. całej branży, mogą mieć negatywny wpływ na rynek kapitałowy², a nawet na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa³. O ile obydwie pojęcia dotyczą w większości tych samych kategorii zdarzeń przestępczych, o tyle różnica między nimi wydaje się polegać głównie na skali występujących skutków. Przestępczość ekonomiczna jako szersze rozumienie tej działalności przestępczej to właśnie taka, która obok ewidentnych strat finansowych będzie generowała również straty niemierzalne w znaczeniu chociażby społecznym (szara strefa, brak świadczeń, itp.), której skutki będą odczuwalne w wielu sferach życia w znaczeniu makro i mikroekonomicznym. Dlatego też, mając na uwadze wymienione wyżej negatywne skutki nie można rozpatrywać przestępczości ekonomicznej wyłącznie w kategoriach rachunku ekonomicznego firmy. Przestępczość ekonomiczna szczególnie w wymiarze zorganizowanym uważana jest za jedno z najpoważniejszych zagrożeń wolnego rynku i stabilnego wzrostu gospodarczego, a w czasach globalizacji, powszechnej cyfryzacji życia publicznego i prywatnego oraz starzejących się społeczeństw zagadnienie to nabierze w najbliższych latach jeszcze większego znaczenia dla organów ścigania.

---

¹ Prokuratura Generalna, *Informacja Prokuratora Generalnego o działaniach powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie zwalczania przestępczości gospodarczej w latach 2007-2012*, Warszawa, listopad 2012 r., s. 4. Dokument dostępny na stronach: www.pg.gov.pl/upload_doc/000003379.doc i www.pg.gov.pl/index.php?0,821,4,578 [ostatnio sprawdzana (w kolejnych przypisach sama data): 02.01.2014]

² Upadek jednej dużej korporacji czy całej branży może zachwiać płynnością rynków finansowych, co z kolei bezpośrednio przekłada się na finanse państw i portfele ich społeczeństw. Upadek banku Lehman Brothers w USA, związany z inwestycjami wysokiego ryzyka, do dzisiaj jest utożsamiany z załamaniem się rynku nieruchomości i początkiem kryzysu finansowego na świecie.

³ zob. *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, www.wikipedia.pl [02.01.2014].

W literaturze istnieje wiele wersji definicji bezpieczeństwa ekonomicznego państwa w zależności od tematyki pracy oraz poglądów ich autorów – por. materiały z konferencji *Bezpieczeństwo Ekonomiczne Obrotu Gospodarczego* dostępne na stronie www.bezpieczenstwoekonomiczne.san.edu.pl/co-to-jest-bezpieczenstwo-ekonomiczne [02.01.2014]

II. Przestępczość ekonomiczna w badaniach i statystyce

Do przestępstw ekonomicznych zalicza się głównie⁴

- oszustwa gospodarcze – popełniane w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą;
- sprzeniewierzenie aktywów;
- oszustwa podatkowe – kreatywna księgowość, oszustwa podatkowe i luka prawna;
- szpiegostwo gospodarcze
- pranie pieniędzy
- korupcję
- Insider Trading
- naruszenie zasad konkurencji
- kradzież własności intelektualnej
- cyberprzestępczość.

Wyliczenie strat generowanych przez przestępstwa ekonomiczne – w rozumieniu kwotowym - jest możliwe w przypadkach ich ujawnienia, co przedstawiają dane prezentowane przez organy ścigania⁵. Według statystyk Komendy Głównej Policji z roku na rok rośnie liczba wszczętych postępowań w sprawach gospodarczych⁶. Straty budżetu Państwa w 2012 roku według danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych⁷ (dalej MSW) wyniosły prawie 6,5 mld PLN i 1,4 mld USD, co stanowi wzrost o ponad 29% w stosunku do roku 2011. W 2012 roku tylko na działalności parabanków Skarb Państwa stracił około 2,1 mld PLN⁸.

Innym źródłem danych na temat wysokości generowanych strat, lecz tym razem szacunkowych są badania wykonywane przez różnego rodzaju organizacje pozarządowe, fundacje czy np. firmy audytorskie. Według badań firmy PwC⁹ w 2011 roku na polskim rynku liczba firm poszkodowanych w wyniku nadużycia gospodarczego wzrosła do 39% z 30% w 2009 roku. Jednocześnie ponieważ w 2009 roku 68% firm spośród dotkniętych nadużyciem odnotowało straty większe niż 100 tys. USD, w tym 16% ponad 5 mln USD można przypuszczać, że przy wzroście nadużyć stwierdzonych w 2011 roku straty również wzrosły. W 2013 roku firma PwC przeprowadziła również badania

---

⁴ Przedstawiony podział nie jest zamknięty i w dostępnych publikacjach jest różny w zależności od tematyki opracowania.

⁵ W tej kategorii przestępstw duża jest ciemna liczba, czyli ilość przestępstw niezgłoszonych organom ścigania. Nie wszystkie korporacje i przedsiębiorstwa z uwagi na ochronę marki czy prestiżu firmy chcą upubliczniać fakt pokrzywdzenia w wyniku przestępstwa.

⁶ www.statystyka.policja.pl/st/ogolne-statystyki [20.01.2014]

⁷ MSW, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2012 roku*, Warszawa 2013, s.262 i n., por. MSW, *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2011 roku*, Warszawa 2012, s. 248 i n., raporty dostępne na stronie www.bip.msw.gov.pl/bip/raport-o-stanie-bezpie/18405,Raport-o-stanie-bezpieczenstwa.html [05.02.2014]

⁸ G.Zawadzka, *Przestępcy w białych kołnierzykach*, Rzeczpospolita, 28.02.2013, Ekonomia

⁹ PwC, *Badanie przestępczości gospodarczej Polska 2011. Cyberprzestępczość rosnącym zagrożeniem w biznesie*, listopad 2011, s. 4, raport dostępny na stronie www.pwc.pl/pl/publikacje/global-economic-crime-survey-2011.jhtml [05.02.2014], por. PricewaterhouseCoopers *Badanie przestępczości gospodarczej Polska 2009. Nadużycia w czasach kryzysu*, 2009, s. 5, raport dostępny na stronie www.pwc.pl/en/publikacje/crimePol09.pdf [05.02.2014]

dotyczące strat Skarbu Państwa związanych z podatkiem VAT¹⁰. Badania prowadzono na podstawie oszacowania wielkości luki podatkowej w Polsce. Według autorów raportu na wysokość luki podatkowej jako różnicy między faktycznie zapłaconymi podatkami, a podatkami które powinny być zapłacone, ma wpływ szereg czynników, ale przede wszystkim działalność gospodarcza ukryta przed fiskusem (szara strefa, oszustwa podatkowe) oraz obniżanie wysokości zobowiązań podatkowych wykorzystując do tego celu przepisy prawa lecz w sposób niezgodny z zamysłem ustawodawcy (tzw. optymalizacja podatkowa). Oszacowana w badaniu luka podatkowa w Polsce w 2012 roku wyniosła od około 36,5 mld do ponad 58,5 mld PLN. W skali Unii Europejskiej, jak wskazują autorzy badania może to być kwota nawet około 1 bln EUR rocznie¹¹.

O tym, że przestępczość ekonomiczna jest bardziej opłacalna – z punktu widzenia sprawcy - niż pospolita przestępczość kryminalna nie trzeba nikogo przekonywać. Wskazują na to chociażby dane statystyczne Policji z których wynika, że straty w 2012 roku spowodowane przestępczością kryminalną były prawie o połowę niższe (stanowiły 56%) niż straty wygenerowane przez przestępczość ekonomiczną¹². Mając na uwadze, że większość tej przestrzeni jest lub będzie w przyszłości zagospodarowana przez zorganizowane grupy przestępcze, w nadchodzących latach organy ścigania powinny, a nawet będą musiały ukierunkować swoje działania na podwyższenie skuteczności wykrywania i zwalczania tego procederu oraz monitorowanie zorganizowanych grup przestępczych pod kątem potencjalnych zmian i kierunków rozwoju. W tak zmieniającej się rzeczywistości należy pamiętać również o tym, że dzisiejsze grupy przestępcze to nie są panowie w dresach, jeżdżący niemieckimi autami i straszący restauratorów i sklepikarzy. Złote łańcuchy oraz obnoszenie się z władzą i bogactwem to atrybuty minionej epoki. Te czasy odeszły do historii wraz z rozbiciem gangów w latach 90 XX wieku. Dzisiejsi organizatorzy i szefowie grup przestępczych to panowie w garniturach od najlepszych projektantów, zarządzający swoim światem przestępczym z biur na najwyższych piętrach biurowców. Żołnierzy w dresach z kijami baseballowymi zamienili na prawników i doradców finansowych, których zadaniem jest analiza stanu prawnego i wypracowanie takich mechanizmów, aby podejmowane działania przestępcze przybierały pozory legalności. Wykorzystują jeden z lepszych mechanizmów do zarabiania pieniędzy jakim jest PRAWO i niestety nieporadność lub brak możliwości dynamicznego przystosowywania się organów ścigania do pojawiających się zmian. Już w 1969 roku Mario Puzo ustami swojego bohatera Dona Corleone powiedział „prawnik ze swoją teczką może nakraść się więcej niż stu ludzi z rewolwerami”¹³. O potencjale ukrytym w przestępcstwach gospodarczych wiedzieli już w latach 90

¹⁰ PwC, *Straty Skarbu Państwa w VAT*, maj 2013, s. 48, raport dostępny na stronie www.pwc.pl/pl/publikacje/straty-skarbu-panstwa-w-vat.jhtml [05.02.2014]

¹¹ *ibid.* s. 4

¹² MSW, *Raport ... 2012*, s.260 i n.

¹³ M.Puzo, *Ojciec chrzestny*, wyd. Kolekcja gazety Wyborczej nr 37, s. 52

liderzy największych grup przestępczych działających w Polsce¹⁴, a doskonałym tego przykładem jest sprawa winiarska łódzkiej ośmiornicy¹⁵. Oczywiście przestępstwa o charakterze kryminalnym nie przestaną być w zainteresowaniu grup przestępczych, jednak nie można ich traktować już jako główne źródło utrzymania grupy, a jedynie narzędzie do zabezpieczenia realizowanych interesów i środek do pozyskiwania funduszy¹⁶, które po zalegalizowaniu służą do dalszej działalności przestępczej lecz już w sferze gospodarczej. Dzisiejsi przywódcy nauczeni doświadczeniem grup lat 90 i przeprowadzonych z ich udziałem spraw karnych, podejmują decyzje w sposób jak najmniej identyfikujący ich udział w przestępstwie, a przede wszystkim ich rolę jako decydentów całego przedsięwzięcia. Nie pozwolą sobie na identyfikacje przez świadków koronnych i innych skruszonych przestępców. Ten kierunek rozwoju przedstawił już w 2000 roku prof. Witold Kulesza, kierownik Zakładu Prawa Karnego Materialnego Uniwersytetu Łódzkiego¹⁷. Wskazywał, że już ówcześni przestępcy wprowadzali najefektywniejsze systemy zarządzania, oddzielając funkcje planowania strategicznego od realizacji, w razie potrzeby – dla uspokojenia opinii publicznej – składając w ofierze wymiarowi sprawiedliwości tylko niektóre elementy struktur przestępczych. Według badań Geuntera Kaisera na które powołuje się profesor, w 2005 roku 1/3 przestępstw popełnianych w Europie Zachodniej miała być dokonywana w ramach zorganizowanych grup przestępczych. Badania te znajdują potwierdzenie w danych statystycznych przedstawionych przez MSW¹⁸ z których wynika, że z roku na rok rośnie ilość zorganizowanych grup przestępczych będących w zainteresowaniu organów ścigania, w szczególności grup o charakterze ekonomicznym i narkotykowym. W najbliższych latach należy się spodziewać dalszego wzrostu ilości grup przestępczych, a przede wszystkim wzrostu ich aktywności na arenie międzynarodowej. Sytuacji tej będą sprzyjać otwarte granice i swoboda przepływu osób i kapitału oraz bardzo szybko rozwijająca się technologia i nieustannie poszerzające się możliwości cyberprzestrzeni. Ze względu na potencjał nielegalnych działań jaki znajduje się w cyberprzestrzeni, jej zalety są nieporównywalnie większe od świata rzeczywistego i dlatego szczególnie w tej materii należy się spodziewać wzrostu aktywności grup przestępczych w nadchodzących latach. W dobie ogólnej i powszechnej cyfryzacji życia prywatnego, publicznego i gospodarczego zupełnie nowego znaczenia nabiera pojęcie cyberprzestępczości¹⁹. Poczucie anonimowości i ograniczonego ryzyka kary za działalność przestępczą, niskie koszty początkowe, a przede wszystkim wielokrotność spodziewanych zysków

---

¹⁴ M.Banasiak, M.Stelmasiak *Jak 'Tato' ośmiornicę hodował*, GW 2000, nr 24, s. 12

¹⁵ zob. *Łódzka ośmiornica*; www.wikipedia.pl, [07.01.2014]

¹⁶ MSW, *Raport ... 2012*, s. 110

¹⁷ M.Banasiak, M.Stelmasiak *Jak 'Tato' ...*

¹⁸ MSW, *Raport ... 2012*, s. 111

¹⁹ PwC, *Badanie ... 2011*, s. 14. W statystykach Policji cyberprzestępczość jest rozumiana nieco szerzej, gdyż uwzględnia również przestępczość komputerową związaną np. z wyłudzeniami/oszustwami na popularnym portalu aukcyjnym.

oraz brak gotowości organów ścigania do sprawnego wykrywania i ścigania tego typu przestępstw²⁰ są głównymi atutami cyberprzestrzeni dla świata przestępczego. Wyniki badań przeprowadzone przez Geuntera Kaisera w kontekście wzrostu aktywności grup przestępczych znajdują częściowe potwierdzenie w badaniach przeprowadzonych w 2012 roku przez firmę Detica z których wynika, że 80% cyberprzestępstw jest realizowana przez mniejsze lub większe grupy przestępcze. Autorzy tego badania podnoszą tezę, że obecnie mamy do czynienia z IV generacją zorganizowanej przestępczości ukierunkowaną właśnie na cyberprzestępczość.²¹ Potencjał możliwości przestępstw gospodarczych w połączeniu z cyberprzestrzenią jest wprost nieograniczony, dlatego też należy się spodziewać coraz częstszego przenoszenia ciężaru działalności przestępczej do Internetu, zarówno w kontekście wykorzystania Internetu do prowadzenia działalności przestępczej (np. komunikatory), jak i do popełniania przestępstw w Internecie (np. kradzież danych osobowych).²²

Podsumowując powyższe rozważania uważam, że transgraniczna przestępczość zorganizowana o charakterze ekonomicznym wykorzystująca nowe technologie i potencjał cyberprzestrzeni będzie stanowić w nadchodzących latach największe wyzwanie przed pionierami do walki z przestępczością ekonomiczną polskich organów ścigania.

III. Czy jesteśmy gotowi na IV generację zorganizowanej przestępczości?

Najważniejsze zadania stojące przed organami ścigania lub z drugiej strony największe problemy z którymi będą musiały się zmierzyć, opisałbym w trzech kategoriach:

1. Procesowe zabezpieczenie dowodów w postaci elektronicznej.

W czasach powszechnego wykorzystania Internetu i jego zasobów, kwestia procesowego zabezpieczenia dowodów przestępstwa w postaci elektronicznej nabiera zupełnie nowego znaczenia. W 2001 roku Polska podpisała uchwaloną przez Radę Europy Konwencję o cyberprzestępczości, której jednak do dzisiaj nie ratyfikowała. Konwencja ustala wspólne dla sygnatariuszy standardy współpracy międzynarodowej oraz standardy ujednolicania przepisów karnych w kwestii zwalczania cyberprzestępczości²³. Na konieczność implementacji tych przepisów na grunt polskiego prawa wskazywał od wielu lat prof. Andrzej Adamski z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w swoich

²⁰ Deloitte, *Cyberodporność w świecie ewoluujących zagrożeń*, kwiecień 2013, s. 10, raport z badania dostępny na stronie www.deloitte.com/view/pl_PL/pl/dla-prasy/Raporty/eb2dbc7b35a6b310VgnVCM3000003456f70aRCRD.htm, [05.02.2014]

²¹ BAE Systems Detica, *Organised crime in the digital age*, 2012, s. 2 i n., raport dostępny na stronie www.baesystemsdetica.com/resources/organised-crime-in-the-digital-age/ [11.01.2014]

²² zob. *Prognoza bezpieczeństwa na nadchodzący rok*, DLP Expert, nr 4/2013, grudzień 2013, s. 54 i n., kwartalnik dostępny na stronie www.dlp-expert.pl/ [11.02.2014]

²³ *Konwencja o cyberprzestępczości*, www.bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/wspolpraca-miedzynarodowa/rada-europy/konwencje-rady-europy-z-obszaru-sprawiedliwosc-i-sprawy-wewnetrzne-podpisane-ratyfikowane-przez-polske, [28.01.2014]

publikacjach i wydanych opiniach.²⁴ Krytycznie wypowiadał się m.in. na temat braku rozwiązań prawnych dotyczących kluczowych dla organów ścigania procedur związanych z tzw. przeszukaniem na odległość, nakazem zabezpieczenia danych czy gromadzeniem danych w czasie rzeczywistym. Wskazał również na niedostosowanie przepisów prawa związanych z definicją dokumentu²⁵. Kwestie te podnosiła również Dorota Głowacka z Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w założeniach programowych dotyczących konieczności ratyfikacji i rewizji przepisów Konwencji.²⁶ Mimo wielu inicjatyw podejmowanych przez różne środowiska w kwestii potrzeby ratyfikacji Konwencji kolejne nowelizacje przepisów prawa karnego i procesowego nie obejmowały jej rozwiązań. Postulatów tych nie uwzględniono również w ostatniej nowelizacji kodeksu postępowania karnego przeprowadzonej w 2013 roku. Stanowisko Ministerstwa Sprawiedliwości (dalej MS) w kwestii implementacji przepisów Konwencji wyraził Sekretarz Stanu Jerzy Kozdroń słowami „trudności związane z pracami prawodawczymi wynikają z wysokiego stopnia skomplikowania materii, której dotyczy konwencja, związanego ze stałym rozwojem technologicznym oraz ewolucją stosownych zobowiązań międzynarodowych, zwłaszcza wiążących się z członkostwem Polski w Unii Europejskiej”²⁷. Argumentacja ta jest trudna do zaakceptowania ponieważ cyberprzestrzeń i współczesna technologia rozwijają się nieustannie, a brak jakiegokolwiek reakcji bardzo ogranicza możliwości polskich organów ścigania, co może doprowadzić do sytuacji, w której nie będą one w stanie poprowadzić jakiegokolwiek postępowania. Na kwestie wzmoczenia w krajach Unii przedsięwzięć zmierzających do uregulowania i wystandardyzowania przepisów prawnych i możliwości zabezpieczania takich danych, a następnie możliwości ich analizowania, w 2012 roku zwracali również uwagę przedstawiciele Grupy Roboczej do Spraw Ogólnych w tym Oceny (dalej GENVAL)²⁸ przeprowadzający ocenę organów ścigania państw członkowskich pod kątem wykrywania przestępstw finansowych i prowadzenia śledztw w tych sprawach²⁹. Dobrym przykładem potwierdzającym konieczność niezwłocznego uregulowania tej kwestii jest fenomen chmury³⁰. Chmura jako usługa dla rozwiązań IT w korporacjach zaczęła być udostępniana dla

²⁴ A.Adamski, por.

Rządowy projekt dostosowania kodeksu karnego do konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości, 2003, referat dostępny na stronie www.cert.pl/PDF/secure2003/adamski.pdf [03.02.2014]

Opinia do projektu ustawy z druku nr 458, 2008, nr 458, Biuro Analiz Sejmowych Sejmu VI kadencji, dokument dostępny na stronie www.orka.sejm.gov.pl/proc6.nsf [03.02.2014]

Materiał informacyjny dotyczący ratyfikacji Konwencji RE z 2001 roku o cyberprzestępczości, 2012, ekspertyza wykonana w 2011 roku, materiał dostępny na stronie www.isoc.org.pl/201204/cyberprzestepczosc [02.02.2014]

²⁵ zob. art. 14 – 21 Konwencji, por. art. 1 Konwencji i art. 115 § 14 k.k.

²⁶ D.Głowacka, *Konwencja o cyberprzestępczości – konieczność ratyfikacji, potrzeba rewizji*, 2012, s. 3 i n., dokument dostępny na stronie www.europapraw.org/policy-papers/policy-paper-konwencja-o-cyberprzestepczosci [02.02.2014]

²⁷ Odpowiedź Sekretarza Stanu MS na interpelację nr 19353 posła Roberta Biedronia, dostępna na stronie www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=445DD71F [02.02.2014]

²⁸ Ocena państw członkowskich w tym zakresie była prowadzona początkowo przez Multidyscyplinarną Grupę ds. Przestępczości Zorganizowanej, w dniu 1 lipca 2010 roku kompetencje zostały przekazane Grupie GENVAL

²⁹ GENVAL, *Końcowe sprawozdanie z piątej rundy wzajemnych ocen – Przestępstwa finansowe i dochodzenia finansowe*, Rada UE, 2012, s. 18, nr dokumentu 12657/2/12, raport dostępny na stronie www.consilium.europa.eu/documents?lang=pl [02.02.2014]

³⁰ zob. *Chmura obliczeniowa*, www.wikipedia.pl, [11.01.2014]

klientów niekorporacyjnych. W dobie ogólnej i powszechnej cyfryzacji życia prywatnego, a przede wszystkim publicznego i gospodarczego oraz szeroko rozumianej mobilności użytkowników usług chmury ma przed sobą bardzo dobrą przyszłość, również w kontekście przestępczości ekonomicznej. Dostarcza ona dwa najważniejsze w tej sytuacji rozwiązania: szeroki dostęp do zasobów dla poszczególnych członków grupy oraz możliwość przechowywania i wymiany wszystkich danych na zewnętrznych serwerach. Nie trudno wyobrazić sobie sytuację, w której członkowie zorganizowanej grupy przestępczej w trakcie lub na potrzeby popełnianych przestępstw korzystają z zasobów chmury - przechowując tam wszelkie informacje czy stosując ich wymianę, otrzymują instrukcje i raportują sposób wykonania poszczególnych zadań, w skrajnych przypadkach nie znając nawet swoich decydentów. Jeżeli tę kwestię rozpatrzmy przez pryzmat transgranicznych grup przestępczych, to wówczas w obecnym stanie prawnym wykrycie ich pełnego składu osobowego i zasięgu działania może być wielce utrudnione. W takiej sytuacji niemożliwa będzie do wykonania czynność procesowa polegająca na przeszukaniu zasobów serwera, a fizyczne zabezpieczenie komputerów i innych urządzeń mobilnych w przypadku korzystania z chmury nie doprowadzi do ujawnienia dowodów przestępstwa³¹. Oczywiście dokonuje się kopii dysków w czasie czynności procesowych, lecz biegli mają wówczas fizyczny dostęp do tych nośników danych. Nasuwa się więc pytanie: co w sytuacji gdy trzeba będzie skopiować dysk (pomijając rozmiar) który znajduje się w państwie spoza Unii Europejskiej, które np. dodatkowo nie ma podpisanych umów o współpracy organów ścigania. W tej sytuacji, mimo wskazywanej od wielu lat przez ekspertów konieczności dostosowania procedur procesowych do zmieniającego się świata, przedstawione wyżej stanowisko MS jest niezrozumiałe. Brak rozwiązań dotyczących podstaw prawnych procesowego zabezpieczania elektronicznych dowodów przestępstwa i zasad dokumentowania tych czynności, postrzegam jako największy problem, który organy ścigania będą musiały rozwiązać w najbliższych latach³². Przecież w dobie niesamowicie szybkiego rozwoju technologii multimedialnych i Internetu, coraz rzadziej będzie się spotykać tradycyjny dowód przestępstwa jakim jest np. podpis osoby na dokumencie, a zastąpi go udokumentowana transmisja danych z obsługiwanych przez sprawcę urządzeń multimedialnych, adres IP czy np. przyznany kody PIN.

2. Szeroka współpraca krajowa i międzynarodowa organów ścigania, zarówno na płaszczyźnie operacyjnej jak i procesowej.

Kolejnym zadaniem stojącym przez polskimi organami ścigania jest nawiązanie, utrzymanie

---

³¹ Odrębną kwestią jest tutaj konieczność posiadania całościowego rozpoznania składu grupy i roli poszczególnych jej członków, aby udaremnić czynności podejmowane w celu usunięcia danych przechowywanych na danych serwerach. Nawet w przypadku korzystania z wiedzy uzyskanej w trybie np. art. 60 k.k. na temat miejsca przechowywania danych może okazać się, że jest ona już nieaktualna. Ponadto należy pamiętać, że już w chwili obecnej w Internecie są dostępne darmowe programy pozwalające na zdalne usunięcie wszelkich danych z każdego urządzenia mobilnego, co ma kolosalne znaczenia dla zabezpieczenia dowodów przestępstwa.

³² W strukturach Policji zagadnienie to wydaje się nie istnieć. Uczestnicząc w różnego rodzaju szkoleniach spotkałem tylko 2 funkcjonariuszy rozumiejący problem przed jakimi stanęły organy ścigania.

i bieżące poszerzanie współpracy międzynarodowej. O ile współpraca na płaszczyźnie operacyjnej istnieje³³, o tyle na płaszczyźnie procesowej jest jeszcze wiele do zrobienia.

W ramach wspomnianej wcześniej oceny organów ścigania państw Unii, w 2011 roku delegacja GENVAL gościła w Polsce. W opublikowanym raporcie³⁴ dotyczącym Polski przedstawiono szereg problemów związanych ze skutecznością polskich organów ścigania w zakresie wykrywania przestępstw finansowych i prowadzenia śledztw w tych sprawach:

- zwrócili uwagę na brak utrzymania wymaganego poziomu specjalizacji na szczeblu centralnym i jej brak na poziomie regionalnym – odnośnie Policji,
- brak szkoleń specjalistycznych dla sędziów i prokuratorów w zakresie przestępstw finansowych,
- brak ujednoliconych danych statystycznych które mogłyby służyć ocenie efektywności podejmowanych działań,
- delegaci zwrócili również uwagę na problemy związane ze współpracą pomiędzy organami ścigania i organami skarbowymi w zakresie śledztw finansowych,
- praktyczny brak współpracy z EUROPOL`em i EUROJUST`em.

Delegaci stwierdzili, że współpraca z EUROJUST była podjęta tylko w trzech przypadkach³⁵. Na ten stan rzeczy może mieć wpływ brak szkoleń sędziów i prokuratorów, którzy nie do końca znają zakres i kompetencje tych biur. Delegatów zdziwił również fakt znikomej współpracy Centralnego Biura Śledczego z EUROPOL`em, które z racji przydzielonych zadań powinno tę współpracę prowadzić na bieżąco. Wniosek dotyczący zintensyfikowania krajowej i międzynarodowej współpracy między podmiotami i organami znalazł się również w końcowym sprawozdaniu Grupy GENVAL jako pierwszy z czterech najważniejszych wyzwań stawianych organom ścigania państw członkowskich³⁶. Ocena przedstawiona w sprawozdaniu odnośnie braku współpracy na arenie międzynarodowej może sugerować ograniczanie się polskich organów ścigania do przestępstw popełnianych tylko i wyłącznie na terenie Polski, a wobec braku takiej współpracy przestępstwa związane np. z wyłudzeniem podatku VAT w wyniku operacji transgranicznych są niemożliwe do ustalenia. Konieczność współpracy na arenie międzynarodowej, szczególnie w przypadku przestępstw ekonomicznych wskazują również autorzy wymienionego wcześniej raportu PwC³⁷.

Podsumowując to zadanie trzeba zaznaczyć, że w dobie międzynarodowej przestępczości zorganizowanej współpraca pomiędzy organami zarówno na gruncie krajowym jak i międzynarodowym jest absolutną koniecznością, tym bardziej w sytuacji gdy z roku na rok

³³ J.Gołębiowski, *Przestępczość zorganizowana w Polsce z perspektywy Centralnego Biura śledczego (w:) Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu prawniczym*, red. E.W. Pływaczewski, Zakamycze 2005, s. 215

³⁴ GENVAL, *Sprawozdanie oceniające z piątej rundy wzajemnych ocen – Przestępstwa finansowe i dochodzenia finansowe. Sprawozdanie dotyczące Polski*, Rada UE, 2011, s. 23 i n., nr dokumentu 8298/2/11, raport dostępny na stronie www.consilium.europa.eu/documents?lang=pl [03.02.2014]

³⁵ *ibid.* s. 46

³⁶ GENVAL, *Sprawozdanie ... dochodzenia finansowe*, s. 17

³⁷ PwC, *Straty...*, str. 33

obserwowany jest wzrost aktywności tych grup. Bez całościowego podejścia do zagadnienia przestępstw ekonomicznych polskie organy ścigania będą zadowalać się jedynie słupami lub gałęziami grup przeznaczonymi do poświęcenia w celu uspokojenia opinii publicznej.

3. Zabezpieczenie majątków sprawców przestępstw i ich konfiskata.

Ostatnim, ale nie mniej ważnym zagadnieniem przedstawionym w pracy jest skuteczność zabezpieczania i odbierania mienia sprawcom przestępstw. W raporcie GENVAL dotyczącym Polski³⁸ zwrócono uwagę na niski poziom odzyskiwanego mienia i konfiskowanych sprawcom korzyści osiągniętych z przestępstwa. Uwagi te znajdują potwierdzenie w danych statystycznych, które nie pozostawiają żadnych złudzeń na temat skuteczności ujawniania majątków sprawców i ich konfiskaty. Według danych prezentowanych we wspomnianym wcześniej raporcie MSW³⁹ w 2012 roku efektywność Policji w zabezpieczaniu i odzyskiwaniu mienia kształtowała się odpowiednio na poziomie około 5,8% i 4,4% wartości zarejestrowanych strat (w 2011 roku było to około 8,6% i 4,7%). Z danych prezentowanych przez Prokuratora Generalnego⁴⁰ wynika, że w sprawach gospodarczych objętych opiniowaniem zabezpieczono majątek wartości niecałych 2,6% środków będących przedmiotem tych spraw. O skutecznym zwalczaniu przestępczości, a szczególnie przestępczości ekonomicznej można zacząć mówić dopiero, gdy chociaż zbliżymy się do zasady „przestępstwo nie powinno się opłacać”. Problem pozbawiania sprawców przestępstw „owoców oszustwa” zauważają również audytorzy PwC we wspomnianym wcześniej badaniu⁴¹ wskazując niedoskonałość stosowania przepisów przewidujących przepadek korzyści majątkowych. W czasach kont bankowych typu pre-paid i internetowej waluty BITCOIN (BTC)⁴² skuteczność zabezpieczania mienia może być w najbliższych latach poddana próbie. W Internecie funkcjonuje już spora ilość platform handlujących bitmonetami i pomijając ryzyko kursowe całej operacji, transfer wartości BTC za granicę w celu ich ukrycia przed organami państwa nie przedstawia większych trudności. Co istotne zgodnie ze stanowiskiem Ministerstwa Finansów Bitcoin nie jest walutą w rozumieniu polskiego prawa i jego transfer nie jest objęty nadzorem Głównego Inspektora Finansowego⁴³ i w przypadku podejmowanych prób wykrycia majątku sprawcy w postaci bitmonet, czy udowodnienia procederu prania pieniędzy nie sposób pominąć kwestii konieczności międzynarodowej współpracy. Zatem w tej sytuacji pojawia się kilka następujących zagadnień

³⁸ GENVAL, *Sprawozdanie ... dotyczące Polski*, s. 25, 46 i n.

³⁹ MSW, *Raport ... 2012*, s. 259

⁴⁰ Prokuratura Generalna, *Informacja ...*, zał. nr 2

⁴¹ PwC, *Straty...*, s. 31

⁴² zob. *Bitcoin*, www.wikipedia.pl [04.02.2014]

⁴³ por. Ł. Pałka, M. Rynkiewicz, *Bitcoin w rok podrozał o 9000 procent. Kiedy ta banka pęknie*, Money.pl, 29.11.2013, artykuł dostępny na stronie www.money.pl/pieniadze/raporty/artykul/bitcoin;w;rok;podrozal;o;9000;procent;kiedy;ta;banka;peknie;8,0;1430792.html [07.02.2014], *MinFin: Bitcoin nie jest nielegalny*, PB.pl, 18.12.2013, www.pb.pl/3485125,94998,minfin-bitcoin-nie-jest-nielegalny [04.02.2014]

niewątpliwie związanych z poprzednimi dwoma zadaniami:

- w jaki sposób zabezpieczyć zapis elektroniczny oznaczający ilość bitmonet,
- czy przechowywać bitmonety (i gdzie), czy może z uwagi na ryzyko kursowe spieniężyć je.

W czasach otwartych granic, swobodnego handlu i przepływu osób czynności zmierzające do ustalenia majątków sprawców przestępstw muszą opierać się na wzajemnej współpracy między podmiotami i organami zarówno na arenie krajowej jak i międzynarodowej. Bez tej współpracy organy ścigania będą ograniczać się jedynie do terenu Polski, gdzie z uwagi na posiadane dostępy do rejestrów i baz danych trudno jest ukryć majątek, przynajmniej w klasycznym rozumieniu tego słowa czyli w postaci nieruchomości i ruchomości. Odrębną kwestią jest tutaj skuteczność przepisów i procedur zmierzających do odebrania tego majątku, w szczególności gdy jest przeniesiony na osoby trzecie. Brak jest danych dotyczących wszczętych postępowań przez organy ścigania w sprawie uznania takich czynności prawnych za bezskuteczne⁴⁴.

IV. Podsumowanie

Przedstawiony kierunek rozwoju zorganizowanej przestępczości ekonomicznej jest bardzo możliwy. Możliwości Internetu, rozproszenie członków grupy, a przede wszystkim skala spodziewanych zysków powodują, że ten rodzaj przestępczości będzie się rozwijał. Dzisiaj nie trzeba włamywać się do banku po wątpliwą ilość pieniędzy. Łamiąc kody i zabezpieczenia systemowe można dokonać jednym przelewem bankowym kradzieży milionowych kwot pieniędzy lub ukraść np. 1 USD milionom użytkowników Internetu, efekt będzie ten sam. Na korzyść grup przestępczych, a tym samym na niekorzyść organów ścigania przemawia różnica w dostępie do nowych technologii, rozwiązań informatycznych, a przede wszystkim sposobu ich finansowania. Grupy przestępcze dysponują środkami do wdrażania najnowszych technologii, organy ścigania są ograniczone budżetem oraz regulacjami dotyczącymi finansów publicznych. Rozwiązaniem problemu finansowania ewentualnego zakupu nowych technologii i ich wdrażania jest urealnienie naliczanych kosztów prowadzonych postępowań przygotowawczych i ich bezwzględna egzekucja od sprawców przestępstw. Nie bez znaczenia jest też brak regulacji prawnych w kwestii zabezpieczania dowodów przestępstwa w postaci elektronicznej. W świetle ogłoszonych w 2013 roku zmian kodeksu postępowania karnego⁴⁵ brak tych procedur może być powodem odrzucenia dowodu przez Sąd, co z kolei może grozić narażeniem funkcjonariuszy organów ścigania na odpowiedzialność karną związaną z ewentualnym przekroczeniem uprawnień służbowych. Niemniej w każdych działaniach, również tych podejmowanych przez organy ścigania, najważniejszy jest człowiek, w tym wypadku funkcjonariusz publiczny. Jak podkreślali autorzy przedstawionych w pracy raportów, zwiększenie

⁴⁴ zob. *Skarga Pauliańska*, www.wikipedia.pl [07.02.2014]

⁴⁵ art. 168a „Niedopuszczalne jest przeprowadzenie i wykorzystanie dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego”. Nowe brzmienie wchodzi w życie z dn. 1.07.2015 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 1247)

poziomu wykszolenia, kierowanie do pionów ekonomicznych policji, prokuratury i sądów funkcjonariuszy posiadających wiedzę i umiejętności z tego zakresu powinno przynieść spodziewane efekty. Przecież nie można zapominać, że nawet najlepsza technologia na świecie nie zastąpi człowieka, jego inteligencji i logicznego myślenia. Pozostaje mieć nadzieję, że w przyszłości uda się zdezaktualizować wypowiedziane w 2000 roku słowa prof. Witolda Kuleszy „w Europie na razie jedynie próbujemy kontrolować zorganizowaną przestępczość. Nikt nie ma odwagi mówić, że ją zwalczamy. Do dyspozycji mamy tylko półśrodki”⁴⁶.

Całość publikacji dostępna pod linkiem:

https://www.profinfo.pl/sklep/przestepczosc-w-xxi-wieku-zapobieganie-i-zwalczanie-problemy-prawno-kryminologiczne,24764.html?fbclid=IwAR0ZUeF8UoFeUjucQIP_HXlyF xvAqglc9bHFz39NnVBlnG7mIYAoLIXzQ68

---

⁴⁶ M.Banasiak, M.Stelmasiak *Jak 'Tato' ...*